İSLÂM'DA ÇOK KADINLA EVLİLİK

POLYGAMY IN ISLAM

SEMRA ULAŞ
A.Ü.İ.F. YÜKSEK LİSANS ÖĞRENCİSİ

GİRİŞ

İslâmiyet'de çok kadınla evlilik meselesi son asırların en fazla eleştirilen konularından olmuştur. Yapılan eleştiriler genellikle İslâm'ı bilmeyen çevreler tarafından yapılmaktadır. Meselenin gerçek mahiyetini bilmeyen insanlar da bu eleştirilere ve konuyu istismar eden insanların davranışlarına bakarak, İslâmiyeti yanlış anlayıp değerlendirmektedirler. Bu sebepten dolayı konunun araştırılıp mahiyetinin gözler önüne serilmesi gerekmektedir.

İslâm'ı bilmeyen çevrelerin eleştirilerinde genellikle aynı yöntemler kullanılmaktadır. Bu eleştirilerde âyet ve hadisler saptırılmakta ve onların gerçekte vermek istedikleri mesajlar çarpıtılarak yorumlanmaktadır.

Eleştiri mahiyetindeki kitap ve yazılar bilimsellikten uzak ve yazarlarının şahsi kanaatlerini yansıtmaktadırlar.

Herşeyden önce Kur'ân ve hadisten yorumlar yapma, manalarını, gayelerini açıklama ve fikir yürütme, diğer bilim dallarında olduğu gibi bir uzmanlık ve ihtisası gerektirir.

Bir ideolojiyi veya dinî bir sistemi değerlendirirken tarihteki yanlış uygulamaları, bazı insanların sistemi istismar etmesini yahut yanlış anlamalar sonucu yapılan hataları o sisteme veya ideolojiye mal etmek yanlıştır.

İslâm bilginleri bizler için birer yol göstericilerdir. Ancak her söyledikleri bir kanun niteliğinde değildir. Temel kaynaklara ve İslâm'ın özüne uydukları nisbette fikirleri değer taşır. Dini yorumlar İslâm'la özdeşleştirilerek İslâmiyet itham edilemez. Çünkü her yorumcu kendi devrinin düşünce yapısından, âdet ve örfünden etkilenerek belli bir ölçüde fikirlerini oluşturabilir. Genellikle İslâmî konulardaki eleştirilerde, bu husus gözönünde bulundurulmamakta ve eleştiriler; yorumları asıl gibi değerlendirilerek yapılmaktadır ki, bu tutum yanlıştır.

Eleştirilerde çok kadınla evlilik uygulaması, tüm şartlarda ve bütün müslümanların uygulaması gereken, İslâmiyetin vazgeçilmez emirlerinden birisi gibi gösterilmeye çalışılmakta ve Hz. Peygamber'in de çeşitli sebeplerden dolayı çok kadınla evlenmesi haksız ve mesnedsiz olarak eleştirilmektedir. Yeri geldiğinde bu eleştirilere değinilecektir. Ancak bizce makalenin tümü bir cevap niteliği taşımaktadır.

I. ÇOK KADINLA EVLİLİĞİN İSLÂM'DAN ÖNCEKİ UYGULAMASI

Herşeyden önce şunu belirtmemiz gerekir ki çok kadınla evlilik meselesini tarihte ilk defa İslâmiyet ortaya çıkarmamıştır. Tarihte hemen hemen tüm toplum ve dinlerde çok kadınla evlilik uygulanmıştır.[1]

Çok kadınla evlenme uygulamasının Hz. Muhammad tarafından ortaya çıkarıldığını söylemek tarihî gerçekler açısından kabul edilecek bir iddia değildir. Bilakis Hz. Peygamber çok kadınla evlenme âdetini çok eski devirlerden

[1] Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku*, Ajans-Türk Matbaası, İstanbul 1958, s. 195; Sadri Maksudi Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1947, s. 336,161,144; S. Maksudi Arsal, *Umumi Hukuk Tarihi*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1948, s. 131,165; Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1978, s. 70; Roger Garaudy, *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*, Ter. Cemal Aydın, Yıldızlar Matbaacılık, İstanbul 1990, s.145; Halil Halid, *Hilâl ve Salib Münazarası*, Mısır 1325, s.111,112; John Dovenport *Hz. Muhammed ve Kur'an'ı Kerim*, Çev. M.S.S.P. A.Ü Basımevi, Ankara 1967. s.103,106.

beri uygulanan, hem de hiç kimsenin itirazını çekmeden uygulanan bir âdet olarak bulmuştur. Bu derecede yerleşmiş olan bir âdeti birden bire ortadan kaldırmak mümkün değildi. Buna rağmen İslâmiyet cahiliye devrinin vahşi âdetlerinden bir kısmını değiştirmekten geri kalmamış ve mesela evlenilecek kadın sayısını sınırlayarak ileride görüleceği gibi, uygulanmasını neredeyse imkânsız olan şartlara bağlamıştır. Oysa İslâmiyetten önce bir erkek mâli gücü nisbetinde istediği kadar kadınla evlenme hakkına sahipti. Kadınların özellikle alt tabakadan olanlarının statüsü diye bir şey yoktu. Kölelik gibi cariyelik kurumu da had safhalarda uygulanıyordu.[2]

Kaldı ki çok kadınla evlilik son asırlarda toptan kötülenen bir mesele de değildir. Sosyalizm tarihinin **Vairasse** adlı ileri seviyede bir sosyalisti "Ütopya"sında (Hayalinde kurduğu ideal sosyalist toplum örneğinde) evlenecek kadın sayısının 12'ye kadar çıkmasının gerektiğini savunmuştur. Böylece çirkin kadınlar da evlenme imkânı bulacaktır. Ayrıca hayali ve ideal sosyalist cemiyette evli kadın ve erkeklerin eşlerini değiştirme imkânları da vardır. Severamblılar toplumunda bu konuda kanuni müsaadenin mevcut olması gerekir.[3]

Ayrıca Sosyalizm'in kurucusu **Karl Marx**'ye arkadaşı **Friedrich Engels**'e göre kadın toplumun ortak malıdır.[4]

Görüldüğü gibi sosyalistler çok kadınla evliliği ideal olarak sundukları gibi, ahlâksızlığın had safhası olan eşlerin değişimi ilkesini de kabul etmektedirler ve kadına da maldan üstün bir değer vermemektedirler.

II. İSLÂMÎ AÇIDAN ÇOK KADINLA EVLİLİK

1. Kur'an ve Hadis'de Çok Kadınla Evlilik

Bu konuyu İslâmi açıdan değerlendirebilmek için önce konu ile ilgili âyet ve hadisleri sunmaya çalışalım.

Konu ile ilgili Nisa Suresinin 2. ve 3. âyetleri şu şekildedir:

> Yetimlere mallarını verin. temizi pisle değiştirmeyin. Onların mallarıyla kendi mallarınızı karıştırarak yemeyin, çünkü bu büyük bir suçtur. Şayet öksüzler hakkında adâleti yerine getiremeyeceğinizden korkarsanız, size helal olan kadınlardan ikişer üçer dörder alın. O kadınlar arasında adâleti gerçekleştiremeyeceğinizden korkarsanız, bir tane alın; yahud sahip olduğunuz cariyelerle yetinin. Bu adâletten ayrılıp zulmetmemeniz için en doğru yoldur.[5]

Bu âyetin yorumu ve iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır, ancak bunların en önemlisi Hz. Aişe'den nakledilen hadistir. Rivayet'e göre baskınlarda, harb cihad gibi sebeplerle bir çok kız ve kadın yetim veya dul kalıyordu. Bazı erkeklerin korunmaya muhtaç olan bu yetimleri yanlarına alarak onlara velilik yapmaları âdetti. Bu veliler malları ve güzelliklerine tamah ederek yetim kızlarla evleniyorlar ancak mehirlerini verirken haksızlık ediyorlardı. Yani onlara hakları olan mehri vermiyorlardı. Âyet bu haksızlıkları engellemek amacıyla nâzil olmuştur.[6]

İkinci bir rivayete göre âyetin inmesinden önce bir erkek beş, altı hatta on veya daha fazla kadınla evlenebiliyordu. Kendi malı veya parası daha fazla kadınla evlenmeye yetmeyince himayesindeki yetimlerin mallarını kullanıyordu. Bu âyet bu tip kişilerin evlenmelerini sınırlandırma ve yetimlerin mallarını koruma amacını taşımaktadır?

Üçüncü rivayet de şu şekildedir: Bazı veliler yetimlere haksızlık etmekten çekiniyorlardı ancak yetim olmayan kadınlara âdil davranmak veya haksızlık etmemek gibi bir edişeleri olmuyordu. Yetim olmayan kadınlarla istedikleri kadar evleniyorlar, eşit de davranmıyorlardı. Âyet bu tür kişilere yetimlere haksızlık etmekten nasıl korkup çekiniyorsanız yetim olmayan kadınlar hakkında da adâletin yerine getirilme-

---

[2]Halid, s. 111,112; Neşet Çağatay, İslâm *Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Cağı*, A.Ü Basımevi, Ankara 1982, s. 120; Cin, s. 31,32; Ansay, s. 193,195; Osman Keskioğlu, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1969, s. 204; Hayreddin Karaman, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar İslâm Hukuk Tarihi*, İrfan Matbaası, İstanbul 1975, s. 23,31; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahatı Fikhiyye Kamusu*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1956, c. 2, s. 23,31; Muhammed İzzet Derveze, *el-Mer'a fi'l-Kur'an ve's-Sünne*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut, Sayda, 1967, s. 113.

[3]Fahri Fındıkoğlu, Sosyalizm (Tarihçe), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1949, c. 1, s. 73.

[4]Karl Marx, Friedrich Engels, Siyaset ve Felsefe, Ter. Tektaş Ağaoğlu, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul 1973 s. 121,122.

[5]4/Nisa, 2,3.

[6]Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et- Taberi, *Tefsiru't- Taberi*,Dâru'l-Mearif, Kahire, 1969, c. 7, s. 531,533; İmam Carullah b. Ömer ez-Zemahşeri, Keşşaf, Dâru'l-Kütübi'l- Arabi, Beyrut 1947 c. 1, s. 467. Zeynuddin Ahmed Zebidi, Şarih ve Çev. Kâmil Miras, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945, c.11., s. 326,327.

[7]Taberi, c.7, s. 534,535; Elmalı Hamdı Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Haznedar Ofset, 1979. (b.y) c.2, s. 1285.

sine ve haksızlık etmemeye dikkat edin demek istemiş ve bu amaçla nâzil olmuştur.[8]

Sunacağımız en son rivayet de şu şekildedir: Sözkonusu yetim kızları koruma altına alan veliler, onlara haksızlık etmemek ve adâletsiz davranmamak için hem mallarını yemiyorlar hem de onlarla evlenmekten çekiniyorlardı. Bu âyet velilerin yetim kızlarla evlenmelerine müsade etmiş ancak adâleti yerine getirmeleri şartıyla en çok dört kadınla sınırlandırmıştır.[9]

Söz konusu âyet kabile savaşları gazve v.s. sonucu toplumda kadın sayısının erkeklerinkinden oldukça fazla olduğu sosyal şartlarda nâzil olmuştur.[10] Ayrıca sözkonusu âyet savaşlar sonucu dul kalan kadınların yetimlerin ve diğer kadınların haklarını korumak, zulmü engellemek ve toplumu ıslah etmek amacını taşımaktadır.[11]

Anlaşılacağı üzere bu âyet toplumdaki bir problemin çözümü amacıyla nâzil olmuştur. Problem olan kadınlara haksızlık ve adâletsizliğin önlenmesi, dul kadınların toplumsal güvencelerinin sağlanmasıdır. Yoksa amaç erkeklerin zevk ve eğlencelerine yardımcı olmak değildir.

Üstelik daha önce de belirtildiği gibi çok kadınla evliliğin sınır tanımadan uygulandığı bir toplumda bu âyet nâzil olmuş ve tek kadınla evlilik ideal olarak sunulmuştur.[12]

Ayrıca âyet evlenilecek kadın sayısını belirlemek amcıyla da nâzil olmamıştır. Çok kadınla evlilik mutlaka yerine getirilmesi gereken farz, vacip türünden bir emir de değildir.[13]

Yine âyete göre adâleti yerine getirememe korkusu olursa bir tek eşle veya cariye ile yetinmek, haksızlığın ve zulmün engellenmesi açısından gereklidir.

Çok kadınla evlilikle doğrudan alakalı ikinci âyet de şu şekildedir.:

> Ne kadar isterseniz isteyin yine de kadınlar arasında adâleti sağlayamazsınız. O halde sadece birine tamamen yönelip de ötekini muallakta (kocasız) gibi bırakmayın. İşleri düzeltir ve haksızlıktan sakınırsanız bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir.[15]

Bu âyette eş hanımlar arasında âdil davranmanın ne kadar istense de yerine getirilmesi mümkün olmayan bir şey olduğu vurgulanmaktadır. Bu âyetin geleneksel yorumu da şu şekildedir: Eşler arasında maddi ve manevi, yâni sevgi saygı v.s. konularında adâletin yerine getirilmesi mümkün olmadığı için eşler arasında yerine getirilmesi istenen adâlet maddi konulardaki adâlettir. Bunun için barınma, beslenme, giyim kuşam ve cinsellik gibi konularda adâleti yerine getirmek yeterlidir.[16]

Ancak 4/Nisâ Sûresinin 3. âyetinde emredilen adâlet şartı bizce umumidir. Yani sevgiyi dışlamaz. Çünkü söz konusu âyette bahsedilen ve kaçınılması istenen haksızlık ve zulüm, sevgisizlik ve saygısızlık durumunda kendini daha baskın olarak hissettirir. Bu durumda sevgi ve saygı gibi konularda da kadınlara elden geldiğince eşit davranmak adâletin esaslarındandır. Eğer sadece maddi ihtiyaçlarını giderme konusunda adâleti yerine getirmek yeterli olsaydı: *"Ne kadar isteseniz de kadınlar arasında adâleti sağlayamazsınız..."* denilmezdi. Bununla birlikte kuvvetli men (yasaklama) doğru olmazdı. Buna göre eşlerin maddi ihtiyaçlarını eşit bir şekilde karşılamaya çoğunluğun gücü yetmese bile bazılarının gücü yetebilir. Ancak sevgi konusunda eşit davranmak insan iradesini aşan bir olaydır. Bu sebepten bu tabir kulanılmıştır. Buna göre Nisâ Sûresinin 3. âyetinde yerine getirilmesi emredilen adâlet, mutlak ve umumi yahut tam ve çok yönlü bir adâlettir.[18]

Görüldüğü gibi âyetlerde çok kadınla evlilik için eşler arasında adâleti yerine getirme şartı konulmuş, adâletin yerine getirilmesinin mümkün olmadığı da belirtilmiştir. Bu da sınırlan-

---

[8]Taberi, c. 7, s. 534,535; Yazır, c.2, s. 1284; Zemahşeri, c.l, s. 467. Zebidi, c.11, s. 326,327; H. Tahsin Emiroğlu, *Esbab-ı Nüzul*, Kuzucular Ofset, Konya, 1979. c.3, s.6; Derveze, s.114.

[9]Derveze, s.115.

[10]Garaudy, s.145.

[11]İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960, c.9 s.258.

[12]Hüseyin Hatemi, *Kadının Çıkış Yolu*, Fecr Yayınevi, Ankara 1988, s.52, Halid, s.111.

[13]Süleyman Ateş, *Kitap ve Sünnet Işığında Evlenme ve Boşanmanın Hükümleri*, A.Ü.İ.F. Dergisi, C.XXIX Ankara 1987, s.48,49; Ansay, s.195,196; İbn Rüşd el-Kurtubi, *Bidayetü'l-Müçtehid ve Nihayetu'l-Muktesid*, Daru'l-Marife, Beyrut 1988, c.2, s.40; Halil Cin, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1978. s.300.

[14]Derveze, s.115.

[15]4/Nisâ, 129.

[16]Taberi, c.7, s.184,186; Seyyid Kutub, *Fi Zilâli- Kur'an*, Renkler Matbaacılık, İstanbul 1947, c.3, s.476; Yazır, c.3 s.1487,1488; Şemsuddin es-Serahsi, Kitabu'l-Mebsut, Matbaatu's-Saade, Mısır, H.1324, c.4, s.217,222; İmam Meydani, *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, Matbaatu'l-Müniriyye, Kahire, 1955, c.2, s.209.

[17]4/Nisâ, 129.

[18]Bigiyef, *Hatun*, s.74; Şakir Berki, Hayrullah Hâmidi, *İslâm Hususi Hukukunun Ana Prensipleri*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1956, s.32,33.

dırılıp ortadan kaldırılmaya yönelik bir hitabdır. Evlilikte asl olanın tek kadınla evlilik (monogamy) olduğunun delilidir.[19]

Âyetin devamında *"O halde sadece (eşinizin) birine tamamen yönelip de ötekini muallakta (kocasızmış gibi) bırakmayın"* denilmektedir. İşte burada çok kadınla evlenmişseniz de elinizden geldiğince âdil davranınız denilmek istenmektedir ve yine adâletin gerekliliği vurgulanmaktadır.[20]

Âyetlerde kullanılan üslup ve tabirlerden, çok kadınla evliliğin hiç de hoş bir uygulama olmadığı anlaşılmaktadır. Yukarıda sözkonusu âyetlerden, sınırsız evliliklere engel olunmak istendiğini ve tek kadınla evliliğin teşvik edildiğini belirtmiştik. Bu teşvik ve sınırlamanın, savaşta kocası ölmüş bir çok dul kadın ve kızın eşsiz kaldığı bir toplumda vaz' edilmesi dikkat çekicidir.

Hoş olmasa bile zorunlu durumlarda toplumsal şartların gereği çok kadınla evlilik çözüm olarak kullanılmıştır. Benzer bir uygulama II. dünya savaşından sonra Almanya'da görülmüştür. Erkek nüfusun savaş sonucu çok azalmasından dolayı çok kadınla evliliğe müsâade edilmiştir.[21] Aynı sebepten dolayı Atina Cumhuriyetinde de çok kadınla evlilik uygulanmıştır.[22]

Ayrıca âyetlerden şu sonucu çıkarmak mümkündür. Kadın erkek ilişkisi ve evlilik gibi meseleler kişisel olaylardan ibaret değildir. Şahısları ilgilendirdiği kadar toplumu da ilgilendirir. Bu konuda "İslâm ve İnsanlığın Geleceği" adlı kitabında Garaudy şöyle demektedir:

> Cinsel ilişkilerin hem sosyal bir karekteri (ki bu sadece bireylerin kaprislerine bağlı bir şey değildir) hem de kutsal bir niteliği vardır (ki bu eylem, Allah'ı ve O'nun kanununu bir yana bırakan din dışı bir eylem değildir.[23]

İslâmî tüm kurumlar bütün fertlerin ve toplumun esenliğini sağlama amacına yöneliktir. Çok kadınla evlilik de bu açıdan ele alınmalıdır. İslâmiyetin insanları bencil düşünceden arındırıp kollektif yani başkalarını da düşünmeye yönlendirmesi en önemli özelliklerindendir. İslâmî toplum anlayışında bütün olarak refah ve mutluluğun sağlanması esastır. Bu durumda toplumdaki, dul, kimsesiz ve yardıma muhtaç kişilerin durumları göz ardı edilemezdi. Sözkonusu dul ve yetimlerle-ki sayıları oldukça fazlaydı- evlenerek ihtiyaçlarının karşılanması hem bu kişileri koruma açısından hem de toplumsal ahlâkî çöküntüyü önleme açısından faydalıdır. Ancak burada kişilere herhangi bir zorlama söz konusu değildir. Savaş sonucu erkek nüfusun önemli ölçüde azaldığı ve kadın nüfusa oranla büyük farkların oluştuğu bir ortamda toplumsal menfaat açısından çok kadınla evliliğin uygulanması bizce yadırganacak bir durum değildir.

Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi eşler arasında adâleti sağlama meselesi çok önemlidir ve özellikle vurgulanmaktadır. Adâletin yerine getirilmesi ile ilgili Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadis de şu şekildedir:

> Bir erkek iki karısı olup da bunların birine fazla meylederse o kişi kıyamet gününde mahşer yerine bir tarafı sarsak (veya felçli) olarak gelecektir.[24]

Hadiste adâletin önemi canlı bir tasvirle vurgulanmaktadır.

Sevgi konusunda âdil olunamayacağı meselesi hakkında şu âyet de delil olarak gösterilmektedir: *"Allah bir adamın göğsünde iki kalp yaratmadı"*[25] Âyet, zıhar konusunda nâzil olmuştur. Garaudy, konu ile ilgi kurarak bu âyeti örnek olarak vermiştir.[26]

2. Çok Kadınla Evlilik Bir Ruhsattır:

Âyetlerde, adâlet, şart olarak ileri sürülmüş, yerine getirilemeyeceği de belirtilmiştir. Öyle ise Allah dolaylı olarak çok kadınla evliliği yasaklamış mıdır? Bazı âlimler, özellikle ilerde açıklayacağımız üzere Fazlur Rahman, bu gösüştedir. Bazıları da izin cümlesinin ağır bastığını, âyetlerin adet beyan ettiğini savunmuşlardır. Geleneksel yorum da bu şekildedir. Adâletin gerekliliğini ve çok kadınla evliliğin ruhsat olduğunu beyan etmelerine rağmen hemen hemen mazeret olarak gösterilen her durumda çok kadınla evliliğin uygulanmasının gerekliliğini savunmuşlar ve hiç bir sınırlama getirmemişlerdir. Adâletin yerine getirilmesini erkeklerin vicdanına bırakmak bizce ihmallerin

---

[19]Berki-Hamidi, s.32,33: Zebidi, c.11, s.328

[20]4/Nisâ, 129.

[21]Garaudy, s.145.

[22]Halid, s.114.

[23]Garaudy, s.146.

[24]Süleyman İbnu'l-Es'as Ebu Davud es-Sicistani, *es-Sünen*, Matbaatü's-Saâde, Mısır 1950, c.2, s.326; Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tırmizi, el-Câmiu's-Sahih, Matbaatu'l-Âmire, Kâhire 1292, c.1, s.213; Zebidi, c.11, s.328.

[25]33/Ahzab, 4.

[26]Garaudy, s.145.

en büyüğüdür, ancak geleneksel uygulamada, önemi ısrarla vurgulanan adâletin uygulanması erkeklerin vicdanına bırakılmış ve bu konuda hiç bir denetleme mekanizması da geliştirilmemiştir.

Çok kadınla evlilik bir ruhsat olduğuna göre öncelikle ruhsatın ne olduğundan bahsetmeliyiz: Bilindiği gibi, "Memnu (yasak) olan şeyler zaruret sebebiyle mübah olur", "Zîk (sıkışık) olan umurda (işlerde) vüs'at (genişlik) gösterilir", "meşakkatler (zorluklar) teysiri (kolaylaştırmayı) celbeder."[27]

Bütün bu maddeler İslâm hukukunun küllî, temel kurallarıdır. Bunlarda genel olarak anlatılmak istenen, zorunlu sıkışık bir durumda haram olan şeyler dahi mubahlaşır. İslâm'da kolaylaştırma ve çaresizliğin giderilmesi esastır. Mesela açlıktan ölme tehlikesi bulunan bir insanın, bu tehlikeden kurtulacak kadar, gerçekte (normal durumda) haram olan kan, domuz eti veya alkollü içki içmesine müsade edilmiştir.[28]

Çok kadınla evlilik de, normal değil fakat olağan üstü durumlar sözkonsu olunca kişileri zor durumlardan kurtarmak amacıyla mübah kılınmış, câiz görülmüştür.[29]

Ruhsat vermeyi gerekli kılacak durumlar konusunda çeşitli yorumlar vardır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz: Savaş ve gazve gibi sebeplerden dolayı erkek nüfusunun azalması, kocalarının ölmesi sonucu yardıma muhtaç kadınların toplumda problem olarak ortaya çıkması, kadının tedavi edilemeyen bir hastalığının bulunması, erkeğin işinden veya başka bir sebepten dolayı eşinden ayrı yerlerde uzun süre kalması, kadının kısırlığı v.s. sebepler ve mazeretlere göre müsâde edilir.[30]

Buna mukabil eleştiriciler olaya kadın açısından bakarak kadın da cinsel yönden erkekten farklı olabilir, veya erkek nüfusu az olabilir bu durumda kadına polyandry (çok erkekle evlenme) hakkı neden verilmesin, üstelik kadın çocuk sahibi olmayı isteyebilir ve kocası kısır olabilir, bu durumdaki kadın ne yapacaktır? şeklinde eleştirilerde bulunmaktardırlar.[31]

Bazı kadınların gerçekten de kocasından dolayı çocuk sahibi olmaması veya normal üstü cinselliğe sahip olması yahut kocasının hasta olması mümkündür, ancak kadın da bunlara katlanmak zorunda değildir. Böyle durumlarda kadın boşanma hakkına sahiptir. Dilerse boşanır başka biri ile evlenebilir.

İki taraftan birinin (kadın veya erkeğin) ayıbı (kusur hastalığı) diğeri için boşanma sebebidir.[32]

Polyandry (çok erkekle evlenme) ise, kadın ve erkek psikolojisine uymayan çirkin ve gayr-ı tabii bir durumdur. Ayrıca nesebin temizliğini koruma açısından da sakıncalıdır. Bu yüzden tutarlılığı savunulamaz.[33]

Nitekim, öğrenci yaşındaki kızlarımızın bile bizimle aynı görüşte olmaları bu gerçeğin isbatı mahiyetindedir. Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı olan Sabancı Kız Öğrenci Yurdunda 5.9.1991 tarihinde uyguladığımız 100 kişilik ankete katılanlar ortalama 20 yaşlarında, genelde bekâr çeşitli fakültelerde okuyan genç kızlardı.

Cevaplarını etkilemeyecek bir kıyafet ve şekilde fikrimizi belirtmeden şu soruya yönelttik: "Toplumdaki tüm şartlandırmaların, baskı, gelenek ve göreneklerin ortadan kalktığını düşünün, böyle bir ortamda bir kadının birden fazla erkekle evlenmesini kabul edermisiniz?

Verilen cevaplar, %92 net hayır, %5 net evet, %1 olabilir, %2 aynı zamanda değil ancak birinden ayrılınca diğeri ile birlikte olma şeklinde olabilir, şeklindeydi.

Görüldüğü gibi baskıdan uzak, serbest, herkesin kendinden sorumlu olduğu, toplumun diğer kesimlerine oranla eğitim ve kültür seviyesi yüksek bir çevrede bile çok erkekle evlilik fikri büyük bir oranda kabul görmemiştir. Çok az kişi evet demiştir. Kaldı ki evli ve daha değişik çevrelerin kadınları arasında bu anket uygulandığında bu rakamın daha da düşeceği, belki de hiç kabul görmeyeceği muhakkaktır.

Bu durumda çok erkekle evlenmeyi (polyandry) savunmanın anlamsız ve saçma, erkek-

---

[27]Bilmen, c.l, s.267; Bilmen, c.2, s.119; (Mecelle, md. 17. 16. 21. 26).

[28]Muhammed Ebu Zehra, *İslâm Hukuk Metodolojisi*, Çev. Abdulkadir Şener, Fon matbaası, Ankara 1979, s.49,52; Abdulvahhab Hallaf, *İslâm Hukuk Felsefesi*, Çev. Hüseyin Atay, A.Ü. Basımevi, Ankara 1973,s.273,276.

[29]Bilmen, c.2, s.11; Kutub, c.3, s.67, 70; Bigiyef, Hatun, s.74,77.

[30]Abdulkadir Udeh, *İslâm Şeriatı*, Ter. Akif Nuri Karcıoğlu., Baylan Basımevi, Ankara 1969, s.15; Kutub, c.3, s.67,70; Ali Rıza Demircan, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı* (Tartışmalı ilmi toplantılar dizisi) Doysan Matbaası, İstanbul 1989, s.249; Bilmen, c.2, s.119, Mustafa Sabri Efendi, *Meseleler*, s.51.61; Halid, s.117.

[31]Oral Çalışlar, *İslâm'da Kadın ve Cinsellik*, Cumhuriyet Gazetesi, 7 Haziran 1991, s.8; İlhan Arsel, *Şeriat ve Kadın*, Orhanlar Matbaacılık, İstanbul, 1987, s.288.

[32]Bigiyef, Hatun, s.68; Hatemi, s.53; Ansay, s.195.

[33]Bigiyef, Hatun, s.68; Hatemi, s.53; Ansay, s.195.

lerin konuyla ilgili düşünceleri bir yana, kadının düşünce ve tabiatına aykırı, çirkin bir olay olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Evlilikte amaç (gerek erkek açısından, gerekse kadın açısından) sadece cinsellik olmamalıdır. Bunun üstünde ailenin kutsiyeti, saygı, sevgi gibi değerlerin bulunduğu da unutulmamalıdır.

3. Çok Kadınla Evlenmede Kadının Rızası Meselesi:

Erkeğin tekrar evlenebilmesi ilk eşin rızasına bağlıdır. İlk eş istemediği takdirde ikinci bir evlilik gerçekleştirilemez. Nikâhın başında kadın, kendi üzerine evlenilmemesi, evlenildiği takdirde ya sonraki kadının veya kendisinin boşanmış kabul edilmesi şartını ileri sürebilir. Bu takdirde kadınlar razı olmadıkları sürece çok kadınla evlilik uygulanamaz.[34]

Aşağıdaki âyet de kadının onayının alınmasının delilidir:

> Eğer kadın, kocasının serkeşliğinden yahud kendisini ihmal etmesinden korkarsa, aralarında anlaşmaya varmalarında her ikisine de günah yoktur. Anlaşma daha hayırlıdır. Nefisler zaten kıskançtırlar. Eğer iyi davranır ve haksızlıktan sakınırsanız, bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Ne kadar istersenız isteyin yine de kadınlar arasında adaleti sağlayamazsınız. Bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir.[35]

Kur'ân çok kadınla evliliğe çok istisnai durumlarda ve kadının onayının alınması şartıyla müsade etmektedir. Adâletin yerine getirilemeyeceği de belirtilmiştir, zulmetmemek için en doğru olan tek kadınla evlenmektir. Âyette kadınların kıskanç oldukları da vurgulanmaktadır. Ancak istisnai durumlarda erkek eşiyle anlaşarak onun rızasıyla ikinci bir eş alabilir.[36]

Eleştirilerde Hz. Peygamber'in kız ve torunlarının evlenirken üzerlerine evlenilmemesi, evlenildiği takdirde boşanmış kabul edilmesi şartını koymasını, ayrıcalıklarından dolayı olduğunu savunmaktadırlar.[37] Oysa bu durum sadece peygamber kız veya torununa ait bir ayrıcalık değil, yukarıda izah ettiğimiz gibi tüm mü'min kadınlar için geçerlidir.

4. Çok Kadınla Evliliğin İstismarı ve Yanlış Anlaşılması:

İslâmiyet evliliğin cinsel zevkler lehinde istismar edilmesini yasaklamıştır. İslâmiyeti, kadınları erkeklerin zevk ve keyfine esir ettiği bir sistem olarak anlamak, İslâmiyeti, tamamen yanlış anlamaktır veya kasıtlı olarak karalama amacı gütmektir.[38]

Kişilerin mali güçleri nisbetinde sınırsız evlendikleri Arap toplumunda ve diğer toplumlarda çok kadınla evlilik sınırlandırılmış, uygulanması neredeyse imkânsız olan şartlara tâbi tutulmuştur. Sözkonusu toplum şartlarında birden bire tek kadınla evlenme kuralı getirilemezdi, çünkü tek kadınla evliliğin emredilmesi için toplum ve âdetler müsait değildi. Bu şartlarda evlilik sayısını sınırlandırmak bile büyük bir hamledir.[39]

Çok kadınla evliliğin istismar edilmesinin sebebi bu sistemin keyfi uygulanmasına meydan verilmiş olmasıdır. Daha sonra da değineceğiz ancak önemine binaen istismarın önlenmesi ile ilgili olan Musa Carullah'ın fikrini aynen iktibas ediyoruz:

> Mühim hem büyük zaruretlere göre meşru olmuş kanunlar, mahkeme ya hey'et marifetiyle idare kılınmaz ise, bazı vakıt fesad yolunda istihdam kılınabilir. Elbette taaddüdü şehvetlerine vesile edebilecek adamlar kesretle bulunur. Efradın hukuklarını himaye edebilecek adliye kanunlarında kudsiyetlerin himaye etse, zaruret dakikalarında büyük bereket olacak kanunlar müfsid ellerde fesad yollarına hâdim olmazdı.[40]

İstismarların önlenmesi açısından alınacak tedbirler konusunda Musa Carullah'ın görüşüne biz de katılıyoruz. Daha önce de belirttiğimiz gibi çok kadınla evliliğe karar verme durumunu kişilerin vicdanına bırakmamak gereklidir. Çünkü kişilerin dahi bir kuralı uygulama konusunda samimiyet derecesi eşit olamaz. Bu durumun kontrolü için bilir kişiler veya hâkimden oluşan mahkeme heyeti görevlendirilmelidir. Sistemin uygulanmasını bu heyet takib etmeli, çok kadınla evlenmek isteyelerin durumları araştırılarak gerekirse izin verilmelidir.

---

[34] Bilmen, c.2, s.120; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İrfan Matbaası, İstanbul 1974, s.231.232; Cin, s.300,302; Keskioğlu, s.20; Bigiyef, Hatun, s.68.

[35] 4/Nisâ, 128,129.

[36] Sâlih Akdemir, *Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın*, İslami Araştırmalar Dergisi c. V. 268.

[37] Çahşlar, s.8; Arsel, s.275,276.

[38] Kutub, c.3, s.71.

[39] Döndüren, s.77.

[40] Bigiyef, *Hatun*, s.77.

III. TEK KADINLA EVLİLİK (MONOGAMY) VE HZ. PEYGAMBER

25 yaşında iken 40 yaşında yani kendisinden hayli büyük olan Hz. Hatice ile evlenerek tam 25 sene boyunca tek kadınla evli kalan ve evliliğin tek eşli olarak mutluluğunu tadan Hz. Peygamber, bu hareketi ile evlilikte gerçek manada mutluluğun bir kadın ve bir erkekle olacağı mesajını vermiş ve fiili örneğini göstermiştir. Hz. Peygamber bütün gençlik yıllarını yaşı kendisinden oldukça büyük olan iffetli bir kadınla geçirmiş, başka herhangi bir kadınla evlenmeyi düşünmemiştir. Oysa o devirde çok kadınla evlilik Arap toplumunda gayet yaygın olarak uygulanıyordu ve toplum tarafından yadırganmıyordu. Hz. Peygamber'in 50 yaşına kadar tek kadınla evli kalmasını, geriye kalan 10 yılında, çeşitli sebeplerden dolayı bazı kadınlarla evlenmesini yahut onları koruma altına almasını kadın düşkünlüğü ile izah etmek büyük bir iftiradır. Kaldı ki Hz. Peygamber Hz. Hatice'nin vefatından sonra üç sene de evlenmemiştir. Bu durum Hz. Hatice'ye olan büyük sevgi ve saygısını gösterdiği gibi onun hiç de kadın düşkünü birisi olmadığını gösterir. Sonradan başka evlilikler yapmış olması çeşitli mecburiyetler sonucudur. Hz. Peygamber'in hayatı tek kadınla evlilik açısından mü'minler için örnek model teşkil etmektedir.[41]

Hz. Âişe hâriç, evlendiği kadınların hepsi duldu. Eğer iddia ettikleri gibi Hz. Peygamber şehvet düşkünü biri olsa idi, eşlerini yaşlı dullardan seçmezdi.[42]

Hz. Peygamber zamanında sosyolojik durum öylesine acıydı ki devrin ataerkil yapıları içinde, baba ocağı dışındaki bir kadın, ancak evlendiği takdirde, sosyal bir statüye kavuşabilir, hayatını sürdürebilme imkânı elde edebilirdi. Bizzat Hz. Peygamber'de savaşlarda şehit düşmüş bazı arkadaşlarının yaşlı dullarıyla evlenmişti. Evlendiği kadınlar evlilik teklifini kabul veya reddetme konusunda tamamen serbestti. Nitekim Ümeyne binti'n-Nu'man el-Cevniyye,[43] evlenme teklifini reddedince Hz. Peygamber kendisini anne babasının yanına çok kıymetli bir hediye de vererek geri göndermiştir.[44]

Tarih kitaplarında yazıldığı gibi birçok cahiliye Arabı bâtıl inançlarından dolayı, ileride büyüyüp kötü yola düşmesini engellemek amacıyla kızlarını diri diri toprağa gömerek öldürüyorlardı. İslâmiyet bu zâlim âdeti ortadan kaldırdı. Bu sebeple kadın nüfusu arttı. Diğer taraftan İslâm'ın tebliğ edilmeye başlanmasından sonra inananlar ile inanmayanlar arasındaki savaşlardan dolayı erkek nüfusu büyük bir oranda azalmıştı. Bu sebeple bir çok dul kadın ve kızlara ayrı ayrı eş bulma imkânı azalıyordu. Hem de bu durum öyle şartlarda vuku buluyordu ki o devir şartlarına göre kadının anne olmaktan başka toplum için ciddi bir faydası ve fonksiyonu yoktu. Eşlerini kaybeden kadınların çeşitli uğraş bulma imkânları da yoktu. Toplumda muhtaç ve sahipsiz bir çok kadının kalması tehlikeli bir şekilde fuhuşun artmasına sebep olacaktı. Fuhuş bataklığı İslâm toplumunu yıkılmaya ve çökmeye maruz bırakabilirdi.[45]

O sıralarda bir kadına eş bulma zorluğunu Hz. Ömer'in kızı Hafsa'da bile görmek mümkündü. Bu sebeple Hz. Peygamber'in hanımlarının beşi kocalarını savaşta veya başka şekilde kaybeden dul kadınlardan oluşuyordu. üçü de siyasi dostluk ve iyi komşuluk sağlamak amacını taşıyordu. Ayrıca kadınlarla ilgili dini hükümlerin müslüman kadınlara aktarılması görevini de Hz. Peygamber'in hanımları üstlenmişti. Yani bu evliliklerde ilmî gaye de vardı. Özellikle Hz. Âişe'nin fonksiyonu bu idi.[46]

Hz. Peygamber imkânlarının yetki ve nüfuzunun büyüklüğüne rağmen çok mütevazi ve sade bir hayat yaşamıştır. İsteseydi diğer kral ve devlet adamları gibi çok rahat ve şaşaalı bir hayat yaşayabilirdi. İstediği kadınla evlenir istediği kadını da boşayabilirdi. Hem de öyle bir kaç kocadan boşanmış yaşlı dullarla değil, bakire kızlarla evlenebilir, zevk ve sefa içinde bir hayat geçirebilirdi. Oysa o bunları seçmedi ve normal bir insan gibi hayatını sürdürdü. Evi ve eşyası sıradan olduğu gibi, giyim kuşamında, yeme içmesinde de sadeliği ve orta yolu seçmiştir. Zevk ve eğlenceye düşkün biri olsaydı bütün bunları tatmin edecek hiç bir şeyden geri kalmazdı.[47]

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Hz. Peygamber'in hanımları zorla nikâh altına alınmış

---

[41] Bigiyef, *Hatun*, s.70; Ebu'l-Ala el-Mevdudi, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber*, Ansan Matbaacılık, Ankara 1984, c.2, s.92,93; Korok, s.35.

[42] Sami Şahin, Hz Peygamber'e mahsus Fiiller, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1991, s.Giriş.

[43] Muhammed İbn Sa'd el-Vakidi, *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir*, Matbaatü'l-Beril, Leyden H.1321. c.8. s.239.

[44] Ahmed b. Ali el-Kenani, Kitabu'l-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe, Matbaatu's-Şerefiyye, Mısır 1907, c.8, s.20.

[45] Halid, s.113.114.

[46] Şahin, s.6.

[47] Hüseyin Algül, *İslâm Tarihi*, Yaylacılık Matbaası, İstanbul 1986, s.86-87; Şahin, s.6.

değildir. Onlar evlenirken Hz. Peygamber'in diğer hanımlarının varlığından da haberdardılar ve isteyerek Hz. Peygamber'le evlendiler. Peygamber hanımı olmak onlar için bir şerefti, o devir şartları bu uygulamayı gayet normal karşılayacak şekilde idi.[48]

IV. ÇOK KADINLA EVLİLİK KONUSUNDA ÇAĞDAŞ YORUMLAR

1. Musa Carullah Bigiyef'in Düşüncesi

Musa Carullah 24.12.1875'de Azak Kalesi (Rostouna Donu)'nda doğmuş 25 Ekim 1949'da Mısır'da vefat etmiş Kazan'lı büyük bir İslâm âlimidir. Yetmiş dört senelik çile ve mücadele içinde geçen hayatında 124 eser bırakması onun yüksek ilmi seviyesinin ve şahsiyetinin şahididir. Musa Carullah İslâmi ilimlerin hemen hemen hepsi ile ilgilenmiştir. İslâm Kadınıyle ilgili olarak "Hâtun" isimli hususi bir eseri vardır.[49]

Musa Carullah'ın çok kadınla evlilikle ilgili düşüncelerini şöyle özetleyebiliriz: İslâm'ın sünnet-i asliyesi tek kadınla evliliktir. Ailede tek kadınlılık adâletin gereğidir. Tersi ya zulümdür, yahud da zarurettir. Kadının rızası bulunmadıkça caiz olmaz.[50]

Nisâ Sûresinin 3. âyetinde çok kadınla evliliğin helalleştirilmesi sözkonusu değildir. Bu âyeti yine Nisâ Sûresinin 127. âyeti açıklar. 4/ Nisâ Sûresinin 3. âyetinde *"Dul kalmış hatunlardan iki üç dört hatun almak şeklinde olsa da, dul kalmış âciz hatunların emniyetini sağlayınız"* demektir. Âyet dul kadınların korunması ve ihtiyaçlarının karşılanması açısından Kur'ân'ın büyük bir ihtimamı ve itinasıdır. Kadınlarına erkeklerin sevgi ve saygılarını, ana-babaların çocuklarına olan dikkat ve itinalarına benzetmiş ve Kur'ân dul kalmış kadınlara yetimler demiştir. Çok faydalı bir mecaz ve talimdir.[51]

4/Nisâ Sûresinin 3. âyetindeki adâlet şartını ümmetten hiç kimse yerine getiremez. Çünkü adâlet hem nafaka hem de muhabbet konusundadır. Eğer öyle olmasaydı: "Kadınlar arasında adâleti ve eşitliği yerine getirmeyi ne kadar isteseniz de asla güç yetiremezsiniz" denilmezdi. Saygı ve sevgi konusunda adâlet sağlanamayacağı için normal durumlarda çok kadınla evlilik sözkonusu olamaz. Bu uygulama: a) En açık özürlere, b) Gayet istisnai durumlara mahsus bir ruhsattır. İstenilen faydanın temini için gerekli olabilir. Ancak aile fesadı gibi bir zarara sebep olacaksa yasaklanır. Kur'an'da çok kadınla evlilik:

1. Maslahatlara tabidir. (Fayda elde edilmek amacıyladır.)

2. Zaruretlerle sınırlıdır.

3. Şartlara bağlıdır.

4. Daha ziyade büyük zararları ve kayıpları önlemek ve bunlardan kurtulmak amacıyla meşru kılınmıştır.

5. Zarar ve ziyana sebep olacaksa hiç bir surette caiz değildir.

Bu beş madde mahkeme marifetiyle araştırılırsa çok kadınla evliliğe izin vermek hiç bir kötülüğe yol açmaz. İstismarı engellenmiş olur. Belki yaygınlaşmış kötülüklerin önlenmesini sağlardı. Fahişeliği meşrulaştıran kanunun, meşru olan çok kadınla evliliği yasaklamasındaki mana nedir.[52]

Musa Carullah'ın konuyla ilgili fikirlerini kısaca ve öz olarak sunmaya çalıştık. Geniş bilgi almak isteyenler ilgili kaynağa mürâcat edebilirler.

1. Fazlur Rahman'ın Düşüncesi:

Fazlur Rahman 21 Eylül 1919 da Pakistan'da doğmuş ve 26 Temmuz 1988'de vefat etmiş, Oxford, McGill, Durham ve Chicago Üniversitelerinde çalışmalarda bulunmuş, bir çok eser bırakmış, yenilikçi olarak tanınmış büyük bir İslâm âlimidir.[53] Konuyla ilgili düşünceleri şöyledir:

4/Nisâ Sûresi 3. âyeti yetim kızların haklarının gözetilmesi amacıyla nâzil olmuştur. Ayrıca bu konu ile ilgili aşağıdaki âyetler de nâzil olmuştur.[54] Yetim ve dul kadınların söz konusu olduğu bir ortamda Kur'an diyor ki, öksüz kadınların mallarını velileri âdil bir şekilde kullanmıyorlar onlara haksızlık ediyorlar. Şâyet siz adâleti yerine getirebileceksenız, yetimlerle dörde kadar evlenebilirsiniz. Bu fikri doğrulayan

---

[48]Garaudy, s.145.

[49]Mehmet Görmez, *Musa Carullah Hayatı Fikirleri ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1989, M. Carullah Bigiyef, *Uzun Günlerde Oruç*, Sadeleştiren Yusuf Uralgiray, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1975, s.XI; Zeki Velidi Togan, *Hatıralar*, Tan Matbaası, İstanbul, 1969, s.302; M. Sabri Efendi, Dini Müceddidler, Garanti Matbaası, Ankara 1969, s.210; Abdullah Battal Taymas, *Kazan Türkleri*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1966, s.210.

[50]Bigiyef, *Hatun*, s.68, 71.

[51]Bigiyef, *Hatun*, s.72, 73.

[52]Bigiyef, *Hatun*, s.73, 77.

[53]İslâmi Araştırmalar Dergisi, Fazlur Rahman Özel Sayısı; Fazlur Rahman, Ana Konularıyla Kur'an, Çev. Alpaslan Açıkgenç, Fecr Yayınevi, Ankara 1987, s.10.

ve Nisâ Sûresinin 3. âyetinden önce nâzil olduğu anlaşılan aynı sûrenin diğer bir âyeti der ki:

> Senden kadınlar hakkında fetve istiyorlar. De ki "Allah size onlar hakkında hükmünü açıklıyor. Kendilerinin hakkı olan miraslarını vermeyip, kendileri ile evlenmek istediğiniz öksüzlere karşı adâleti yerine getirmeniz hakkında kitapta size okunan âyetler Allah'ın hükmünü açıklamaktadır.[55]

Bu âyet çok kadınla evlenme meselesinin öksüz kızların söz konusu olduğu bir toplumda ortaya çıktığını göstermektedir.

Öte yandan çok kadınla evlenmeye izin verdiği anlaşılan Nisâ Sûresinin 3. âyetinden sonra konu ile ilgili aynı sûrenin 129. âyetinde izin için şart koşulan adâletin yerine getirilmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.

> "Ne kadar isteseniz de kadınlar arasında âdaleti yerine getiremezsiniz."[56]

Anlaşıldığına göre dörde kadar evlenmeye izin vermek ancak kadınlar arasında eşitlik ve adâletin yerine getirilmesini şart koşmak, ayrıca da gayet açık olarak bu gibi durumlarda adâletin yerine getirilmesinin imkânsız olduğunu belirtmek arasında bir çelişki doğmaktadır. Geleneksel yorum, izin cümlesinin hukukî ağırlığı olduğu şeklindedir. Yani adâleti sağlayamasa bile kişinin çok kadınla evlenmesine izin verilmiştir. Adâletin yerine getirilmesi şarttır. Diğer taraftan çağdaş müslümanlar bu konuda önceliği adâletin yerine getirilmesine verip, bunun da erkek tarafından sağlanamayacağını kabul ederek çok kadınla evliliğe izin verilmesinin geçici ve kasıtlı bir gayeye yönelik olduğunu kabul etmektedirler. Çok kadınla evliliği tek bir darbede hukuki olarak ortadan kaldırmak mümkün değildi, çünkü çok kadınla evlilik toplumda çok normal karşılanan kökleşmiş bir âdetti. Çok kadınla evlilik için getirilen kısıtlamalar toplumun yönelmesi arzu edilen bir mefkûre mahiyetindedir. Çok kadınla evliliğe verilen izin ise hukuki bir düzeydedir. Buna benzer diğer bir olay da kölelik meselesidir. Kanunen bir hamlede yok edilmesi imkânsız olduğu için Kur'an, kölelik kurumunu kabul etmek zorunda kalmıştır. Fakat kölelerin serbest bırakılmasını şiddetle tavsiye edip bunun için çalışmıştır. 4. Nisâ Sûresinin 3. âyeti sadece yetimlerle, dörde kadar evlenmeye geçici olarak izin vermiştir.[57]

3. Sabri Şakir Ansay'ın Düşüncesi:

Eski kadılardan ve Türk hukuk inkılâbının gerçekleştiricilerinden Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay (1886-1962) A.Ü.İlâhiyat ve Hukuk Fakültelerinde öğretim üyeliği yaptığı sıralarda yazdığı kitabında, çok kadınla evlilikle ilgili fikirlerini şu şekilde açıklamıştır:

Ailenin gerçekte ifade ettiği manayı bilenler, aynı zamanda yetiştirilen neslin kümes hayvanı değil, eğitilmesi gereken şahsiyet sahibi insanlar olmalarını sağlayacak bir kurum, eşler için karşılıklı sevgi saygı ve güvene dayanan mutlu ve huzurlu bir ortam olması gerektiğini bilen, yani İslâm'ı gereğince anlayanlar ailenin tek kadınla kurulması gerektiğini bilirler.[58]

Kırk yıl kadar önce İstabul'da daha sonra Şeyhulislâmlık makamına yükselmiş olan bir zat (Mustafa Sabri Efendi) çok kadınlı aileyi, nüfusun çoğalmasına vesile olacağı iddiasıyla müdafa etmiş ve bunu bir kümesteki bir horoz ve tavuğun başka bir kümesteki bir horoz ve birkaç tavuğun çıkardığı civcivler ile mukayese etmiş çok kadınla eviliğin faydalarını isbata kalkışmış ve Rahmetli edibimiz Dr. Cenab Şehabeddin'in istihzalı ve zarif cevabı ile karşılaşmıştı. Birden çok cariye alma âdeti olan yerlerde ve hatta bunu Allah indinde makbul sayan Amerikalı Hıristiyan Mormonlarda bile hiç de sanıldığı gibi bir çoğalma olmadığı tespit edilmektedir. Birden çok kadınlı ailede huzur, emniyet eşler arasında olması gereken birlik, samimiyet saadet yerleşmez. Böyle bir ocakta ortak menfaat değil, birbirine zıd hisler, kıskançlıklar körükleneceği için dirlik ve düzen olmaz. Bu sebeplerden dolayı sağlam bir temele oturtulmaz ve aile dayanaksız kalır, yıkılmaya maruz bırakılmış olur. Gerek eşler ve gerekse çocuklar böyle bir yuvada çöğunlukla ezilmeye mahkumdur. Birlik ve düzen olmayan yerde huzur ve refah olmaz; bunların olmadığı yerde aile mutluluğa toplum da medeniyet seviyesine ulaşamaz.[59]

---

[54] 4/Nisâ, 2.6.8.10.36; 93/Duha, 9; 2/Bakara, 83.177.215; 89/Fecr, 17; 107/Maun, 3; 8/Enfal, 41; 59/Haşr, 7; 6/En'am, 152; 17/Isra, 34.

[55] 4/Nisâ, 127.

[56] 4/Nisâ, 129.

[57] Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, s.121,124; Mehmed S. Aydın, *Fazlur Rahman ve İslâm Modernizmi*, İslâmi Araştırmalar, (Fazlur Rahman Özel Sayısı), Ankara 1990, s.278; Fazlur Rahman, *Kur'an-ı Yorumlama*, Çev. Osman Taştan, İslâmi Araştırmalar, Ekim 1987, s.103,104; Guity Nashat, *Woman and Revolution in Iran*, Wetuiev press, Boulder Colorado 1983, s.45,48.

[58] Ansay, s.196.

4. Halil Cin'in Düşüncesi:

Ülkemiz hukukçularından, hâlen Selçuk Üniversitesi Rektörlüğünü yürüten Prof. Dr. Halil Cin, A.Ü. Hukuk Fakültesinde öğretim üyesi olarak çalıştığı yıllarda yazdığı "İslâm ve Osmanlı Hukuku'nda Evlenme" adlı kitabında çok kadınla evlilikle ilgili fikirlerini şöyle açıklamıştır:

İslam çok kadınla evliliği kaldırmamış ancak en çok dört kadınla evlenilebileceğini kararlaştırmıştır. 4. Nisâ Sûresinin 3. âyeti ile İslâm prensip olarak çok kadınla evliliğe izin vermiş, fakat aynı âyet çok kadınla evliliğin gerçekleştirilmesini imkânsızlaştıran şartlara bağlamıştır. Bu durum çok kadınla evliliğin ustaca yasak edilmesinden başka bir şey değildir. Ancak İslâm'ın kesin olarak çok kadınla evliliği ortadan kaldırmamasının sebebi sosyolojik hazırlığın olmamasıdır. Çok kadınla evliliğe alışmış toplum bu konuda getirilecek yasağa sert tepki gösterebilirdi. Ayrıca kabileler arası barışın sağlanması amacıyla evlenmeler çok kadınla evliliğe sebep oluyordu. Nüfusun artırılmak istenmesi de çok kadınla evliliğin sebeplerindendi. Bu sebeplerden dolayı İslâm, aralarında eşitliği sağlamak şartıyla, erkeğin dört kadınla aynı zamanda evlenmesine müsade etmiştir. Ancak şartların ağır olmasından dolayı uygulaması oldukça düşük nisbettedir.[60]

V. AİLE HUKUK KARARNAMESİNDE ÇOK KADINLA EVLİLİK

1917 tarihli Aile Hukuk Kararnamesinde çok kadınla evlilik serbesttir. (Madde 14) Nikâh akdi esnâsında kadın üzerine eş alınmaması şartının ileri sürülebileceği ve riayet edilmediğinde kadına boşanma hakkının tanınması kabul edilmiştir. Burada dolaylı sınırlama vardır. Konu ile ilgili maddeleri şöyledir:

Md. 14-Menkûha ve mûtedde olarak dört zevcesi bulunan kimsenin diğer kadınla izdivacı memnûdur.

Md. 38-Üzerine evlenmemek ve evlendiği surette ikinci kadın boş olmak şartıyla bir kadını tezevvüc sahih ve muteberdir.

Md. 74-Müteaddid zevcesi olan kimse onlar beyninde (arasında) icrayı adâlet ve müsâvata mecburdur.[61]

Günümüzde mer'i (geçerli) olan kanunlara göre ise birden fazla kadın ile evlemek suçtur, evlilik de bâtıldır. Medeni Kanun'un 112 ve ceza Kanunun 257. maddeleri bu durumu açıklar.[62]

IV. İNANMAYANLARIN VE BATILILARIN ÇOK KADINLILIĞI

Bazı batılı ve inançsız yazarların İslâm'daki çok kadınla evlilik meselesini eleştirmekte olduklarını daha önce de belirtmiştik. Oysa tek kadınla evlenmenin (monogamy) yürürlükte olduğu yerlerde zinaya yönelme çok kadınla evlenmenin meşru olduğu ülkelerden çok daha fazladır. Bu gerçeği kabul etmemek ya cahillik eseri veya bilip de bilmemezlikten gelmek gibi kınanacak bir iki yüzlülüktür. Çok kadınla evlilik zina derecesinde bir ahlâksızlık değildir. Buna rağmen zina ile eş değer olduğu kabul edilse bile, bir kaç kadınla evli bir erkek ne gayr-ı meşru kimsesiz çocukların, ne de kötü yola düşmek durumunda olan kadınların sorumlusu ve suçlusu olamaz.[63]

Tek kadınla evlenme usûlünün zorunlu olduğu yerlerde gayr-ı meşru çocukların ve fahişelerin çoğalması ihtimali hiç de uzak değildir. Bir müslümanın bir kaç karısından olan çocukları muşrûdur veya meşru sayılabilir. Fakat hıristiyanların yahut batı sistemini savunaların tek karısından başka çocukları gayr-ı meşru sayılır. Gayr-ı meşru çocukların ve orta malı olmaya maruz bırakılmış kadınların, toplumdaki statüleri, sosyolojik psikolojik problemleri ve mirastan mahrum bırakılarak ekonomik problemlerin oluşması gibi durumlarının vehametini izaha gerek yoktur sanıyoruz.[64]

İslâmiyetin çok kadınla evlenme meselesini devamlı eleştiren batılı çevreler önce İslâm dışı toplumlarındaki bu tür yüzlerce felaket ve fanalıklara çareler arasalar daha insanca bir hizmette bulunmuş olurlardı.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Çok kadınla evlilik İslâmiyetin vazgeçilmez, her şartta uygulanır bir emri değil, zorunluluklarından dolayı, çaresizliğin giderilmesi amacıyla, tarafların rızasına bağlı olarak başvurulabilcek bir çözüm yoludur. Keyfî uygulamalara ve istismara kesinlikle müsait değildir.

Yüzyıllardır kadını ilgilendiren bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da yanlış uygulama-

---

[59] Ansay, s.196.

[60] Cin, s.125.

[61] M. Akif Aydın, İslâm ve Osmanlı Aile Hukuku, Anka Ofset, İstanbul, 1974, s.179,180; Cin, s.300,302.

[62] Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Türk Medeni Hukuku*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul, 1949, s.2, s.255; Döndüren, s.152; *Türk Hukuk Lugati*, Türk Hukuk Kurumu, Marif Matbaası, Ankara 1944, s.60.

[63] Hâlid, s.115.

[64] Hâlid, s.115,116.

lar ve istismarlar olmuştur. Bunun mesûlü din değil bu hareketleri yapanlar ve bunların istismarlarına göz yumanlarındır.

Her konuda olduğu gibi haklar da yerinde kullanıldığı takdirde fayda verir. Bu sebeple çok kadınla evliliğin zorunlu bir çare olması durumunda uygulanmasının engellenmemesi, toplum ve fertler açısından daha faydalı olur kanaatindeyiz. Ancak uygulanırken istismarlara meydan verilmemeli bunun için mahkeme heyeti gibi bir kurum tarafından denetlenmelidir.

KAYNAKLAR

1. AKDEMİR, Sâlih, *Tarih Boyunca ve Kur'ân-ı Kerim'de Kadın*, İslâmî Araştırmalar, c. 5, Sayı, 4.
2. ALGÜL, Hüseyin, *İslâm Tarihi*, Yaylacılık Matbaası, İstanbul, 1986.
3. ANSAY, Sabri Şâkir, *Hukuk Tarihinde İslâm Hukuku*, Ajans Türk Matbaası, İstanbul 1947.
4. ARSAL, S. Maksudi, *Türk Tarihi ve Hukuk*, İsmail Akgün Mat. İst. 1947. *Umumi Hukuk Tarihi*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1948.
5. ARSEL, İlhan, *Şeriat ve Kadın*, Orhanlar Matbaacılık, İstanbul 1987.
6. ASKALANİ, Ahmed b. Ali el-Kenânî, *Kitabu'l-İsâbe fi Temyizi's-Sahabe*, Matbaatu'ş-Şerefiyye, Mısır 1987.
7. ATEŞ, Süleyman, *Kitap ve Sünnet Işığında Evlenme ve Boşanmanın Hükümleri*, A.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, c. XXIX, Ankara 1987.
8. AYDIN, Mehmed, *Fazlur Rahman ve İslâm Modernizmi*, İslâmî Araştırmalar, (Fazlur Rahman Özel Sayısı), Desen Matbaacılık, Ankara 1990.
9. AYDIN, M. Akif, *İslâm ve Osmanlı Aile Hukuku*, Anka Ofset, İstanbul 1985.
10. BERKİ, Şâkir, HAMİDİ, Hayrullah, *İslâm Hususi Hukukunun Ana Prensipleri*, Güzel Sanatlar Matbaası, Ankara 1956.
11. BİGİYEF, Musa Carullah, *Hatun*, Berlin 1933.
12. *Uzun Günlerde Oruç*, Sadeleştiren Yusuf Uralgiray, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1975.
13. BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1950.
14. CİN, Halil, *İslâm ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1978.
15. ÇAĞATAY, Neşet, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, A.Ü. Basımevi, Ankara 1982.
16. ÇALIŞLAR, Oral, *İslâm'da Kadın ve Cinsellik*, Cumhuriyet Gazetesi, 7 Haziran 1991.
17. DEMİRCAN, Ali Rıza, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*, (Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi) Doysan Matbaası, İstanbul 1989.
18. DERVEZE, Muhammmed İzzet, *el-Mer'a fi'l-Kur'ân ve's-Sünnet*, el-Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut Sayda 1967.
19. DOVENPORT, Lord John, *Hz. Muhammed ve Kur'an-ı Kerim*, Çev. M.S.S.P. A.Ü. Basımevi, Ankara 1967.
20. DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle İslâm Hukuku*, Mistaş Matbaası, Konya 1977.
21. EBU DAVUD, Süleyman İbnu'l- Eşas es- Sicistanî, *es-Sünen*, Matbaatu's- Saâde, Mısır 1950.
22. EBU ZEHRA, Muhammed, *İslâm Hukuk Metodolojisi*, Çev. Abdulkadir Şener, Fon Matbaası, Ankara 1979.
23. EL-VAKIDİ, Lupaller İbn Sad, *Kitabu't- tabakatil-Kebir, Matbaatü'l- Beril*, Leyden H. 1321.
24. EMİROĞLU, H. Tahsin, *Esbab-ı Nüzul*, Kuzucular Ofset, Konya 1979.
25. FAZLUR RAHMAN, *Ana Konularıyla Kur'an*, Çev. Alpaslan Açıkgenç, Fecr Yayınevi, Ankara 1987.
26. FAZLUR RAHMAN, *Kur'an-ı Yorumlama*, Çev. Osman Taştan, İslâmî Araştırmalar, Ekim 1987.
27. FINDIKOĞLU, Fahri, *Sosyalizm (Tarihçe)*, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1949.
28. GARAUDY. Roger, *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*, Ter. Cemal Aydın, Yıldızlar Matbaacılık, İstanbul 1990.
29. GÖRMEZ. Mehmed, *Musa Carullah Hayatı Fikirleri ve Eserleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1973.
30. HALİD, Halil, *Hilâl ve Salib Münazarası*, Mısır 1325.
31. HALLAF, Abdulvahhab, *İslâm Hukuk Felsefesi*, Çev. Hüseyin Atay, A.Ü. Basımevi, Ankara 1973.
32. HATEMİ, Hüseyin, *Kadının Çıkış Yolu*, Fecr Yayınevi, Ankara 1988.
33. İBN RÜŞD, el-Kurtubi, *Bidayetü'l- Müçtehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Dârul-Marife, Beyrut 1988.
34. İSLÂMİ ARAŞTIRMALAR, *Fazlur Rahman Özel Sayısı*, Ankara 1990.
35. İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960.

36. KARAMAN, Hayreddin, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar İslâm Hukuk Tarihi*, Fon Matbaası, İstanbul 1975.
37. KARMAN, HAYREDDİN, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İrfan Matbaası, İstanbul 1974.
38. KESKİOĞLU, Osman, *Fıkıh Tarihi ve İslâm Hukuku*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1968.
39. KOROK, Daniş Remzi, *Hz. Muhammed'e Göre Çok Kadın Almak ve Boşamak*, Sinan Basımevi, İstanbul 1946.
40. KUTUB, Seyyid, *Fîzilâ-il-Kur'an*, ter. Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, Renkler Matbaacılık, İstanbul 1974.
41. MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Siyaset ve Felsefe*, Ter. Tektaş Ağaoğlu, Özdem kardeşler Matbaası, İstanbul 1978.
42. MEVDUDİ, Seyyid Ebu'l-Alâ, Ter. Ahmed Asrar, *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz Peygamber*, Arısan Matbaacılık, Ankara 1984.
43. MEYDANİ, *İmam, el-Lübab Fî Şerhi'l-Kitab*, el-Matbaatu'l-Müniriyye, Kahire 1955.
44. MUSTAFA SABRİ EFENDİ, *Dini Müceddidler*, Garanti Matbaası, İstanbul 1969.
45. MUSTAFA SABRİ EFENDİ, *Meseleler*, Sebil Yayınevi İstanbul.
46. NASHAT, Guity, *Woman and Revolution in Iran*, Westuiev Press, Boulder Colorado 1983.
47. SERAHSİ. Şemsuddin, *Kitabu'l-Mebsut*, Matbaatu's-Saade, Mısır, H. 1324.

SİDRE TİCARET
ARÇELİK BAYİİ
(T. MUSA SARIOĞLU
ve ORTAKLARI)

Her türlü
ev eşyaları ile
hizmetinizde

Merkez : Cemal Gürsel Cad.
No : 111/B Tel : 320 30 09

Şube : Cemal Gürsel Cad.
No : 99 / A Tel : 319 57 58

Dikimevi - ANKARA

GÜL MEFRUŞAT

(MEHMET YALÇIN SARIOĞLU
VE ORTAKLARI)

Her türlü
perde çeşitleriyle
hizmetinizde

Cemal Gürsel Cad.
No: 111 / A
Tel: 319 29 03
Dikimevi / ANKARA